

Kodanikuühiskonna programm 2021 – 2030

Siseministeerium jätkab 2002. aastal Riigikogus heaks kiidetud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) eesmärkide ja põhimõtete elluviimist. Selleks koostatakse 2019. aasta novembriks kodanikuühiskonna programm aastateks 2021–2030, mis on jätkuks hetkel [kehtivale Kodanikuühiskonna arengukavale 2015–2020](#) ja varasematele arengukavadele.

Programmi üldeesmärk on tugev kodanikuühiskond. Programmis keskendutakse kodanikuühenduste tegutsemisvõimekusele ja Eesti elanike ühiskondliku aktiivsuse tõstmise teemadele, et aastaks 2030:

- oleks poliitika kujundamine kaasav ja ettenähtav;
- osaleksid igas vanuses Eesti elanikud ühiskondlikus elus ja kodanikuhariduses;
- oleksid vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted oma eesmärkide saavutamisel võimekad ja jätkusuutlikud.

Selleks on programm jaotatud kolmeks tegevuste kogumiks, mis on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Kodanikuühiskonna programmi 2021–2030 ülesehitus.

Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine		
Tõhus poliitika kujundamine ja huvikaitse <ul style="list-style-type: none"> • kaasamine • huvikaitse • strateegiline partnerlus • rahastamise korrastamine • annetuste kogumine • koostöö ettevõtjatega	Aktiivne elanik <ul style="list-style-type: none"> • kodanikuharidus • vabatahtlik tegevus • annetamine	Mõjusad ja võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted <ul style="list-style-type: none"> • toetused vabaühendustele • tugiteenused vabaühendustele • sotsiaalne ettevõtlus • (avalike) teenuste osutamine vabaühenduste poolt
Läbiv teema: Soodne tegutsemiskeskond (uuringud, õiguskeskkond, digilahendused)		

Lisainfo programmist ja selle koostamisest www.siseministeerium.ee/kodar2030.

Olukorra analüüs

Registrite ja Infosüsteemide Keskuse andmetel on Eestis umbes 23 000 mittetulundusühingut (MTÜ) ja sihtasutust (SA)¹. Neist umbes 800 on sihtasutused ning üle 500 usulised ühendused. Usulistest ühendustest enamik kuulub kirikutesse või koguduste liitudesse. MTÜ-de arv muutus 2018. aastal palju, sest aasta alguses jõustunud [korterimandi- ja korteriühistuseadusega](#) sai ligikaudu 10 000 korteriühistut omaette eraõiguslikeks juriidilisteks isikuteks ega sisaldu enam MTÜ-de ja SA-de registris.

Samal ajal on iga teine Eesti elanik osalenud viimase aasta jooksul vabatahtlikus tegevuses² ning 2018. aastal oli MTÜ-de ja SA-de deklareeritud füüsiliste ja juriidiliste isikute annetuste maht 23,3 miljonit eurot³. Koos anonüümsete ja välismaiste annetustega on annetuste maht 2017. aasta seisuga 35 miljonit eurot⁴ ning esialgsel andmetel jätkamas kasvu.

Edasi on analüüsitud hetkeolukorda programmi kolme tegevuste kogumi lõikes.

Tõhus poliitika kujundamine ja huvikaitse

Kaasamine on otsuste tegemine koos huvigruppidega, keda antud otsus mõjutab. Tihti on huvigruppide esindajaks just valdkondlikud vabaühendused. Eestis on järgimiseks [kaasamise hea tava](#), mis kirjeldab, milline on osapoolte roll kaasamise protsessis. Lisaks on ka välja [antud kaasamise käsiraamat](#), mis annab suuniseid, kuidas kaasamist tulemuslikult teostada. Igas ministeeriumis on tööl kaasamiskoordinaator, kes aitab kaasamisprotsesse kavandada ja ellu viia. Kaasamise edendamiseks toimub mitmeid [koolitusi](#) riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja vabaühenduste töötajatele, kus ka kaasamine olulisel kohal.

Riigikantselei 2018. aastal koostatud [analüüsist](#) selgus, et peamiselt on kaasamise puhul kitsaskohtadeks formaalne ja ajaliselt kiirustav kaasamine, pealiskaudne eelnõude mõjude hindamine ning vabaühenduste vähene suutlikkus reageerida kiirelt ja mahukat infot töödelda.

Nii ongi probleemiks vabaühenduste erinev võimekus huvikaitsetegevusi ellu viia, kuigi huvikaitse valdkonnas ehk eesmärgiga mõjutada kedagi mingil viisil tegutsema tegutseb palju vabaühendusi. Huvikaitsevõimekus on samas oluline, sest vabaühendustesse koondub ekspertteadmist ja –kogemust ning mida rohkem organisatsioon, asutus või inimesi vabaühendus oma eesmärgi nimel tööle paneb, seda mõjusamad on vabaühendused oma tegemistes.

[USAID raporti](#) järgi on Eesti **vabaühenduste huvikaitsevõimekus** võrreldes teiste organisatsioonidega piirkonnas hea ning püsinud viimased viis aastat muutusteta. Selleks, et valdkonda edendada ja ühinguid oma huvikaitse tegevuste elluviimisel toetada, veab Vabaühenduste Liit [huvikaitsevõrgustikku](#). KOV tasandil teostavad huvikaitset vabaühenduste ja külade ümarlauad, kogukonna- vm nimega komisjonid, maakonna tasandil ka maakondlikes arenduskeskustes töötavad vabaühenduste konsultandid.

Strateegiline partnerlus on koostöövorm, kus ministeerium, allasutus või kohalik omavalitsus rahastab pikemaajaliselt vabaühendust, mis panustab vastava valdkonna arengusse või pakub

¹ [Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register 1. augusti 2019 seisuga.](#)

² „Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018“. Balti Uuringute Instituut 2019.

³ [Tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja](#) kuulujatele tehtud annetuste kogusumma (INF 4). 2018. a andmed selguvad tänava III kvartalis.

⁴ Kingituste, annetuste ja muude tulude kasutamise deklaratsiooni (INF 9) märgitud kingitused ja annetused.

kokkulepitavat teenust. Kuigi strateegiline partnerlus on järjest enam leviv ühenduste rahastamisviis – näiteks on värskelt vastavat rahastusviisi hakanud kasutama [Haridus- ja Teadusministeerium](#) ning hoo on sisse saanud [strateegilise partnerluse arenguprogramm](#) – puudub täna veel süstemaatiline analüüs strateegilise partnerluse kasutamisest ja selle kitsaskohtadest. Täiendavalt oleks aga vaja strateegilise partnerluse vorm lahti mõtestada ja jagada häid näiteid ka teistes ministeeriumites, allasutustes ja kohalikes omavalitsustes.⁵

Vabaühenduste toetamisel on oluline, et **rahastus oleks läbipaistev, mõjus, ligipääsetav ja mõistliku halduskoormusega**. Vabaühenduste rahastamise korrastamiseks loodi [juhend](#), mis annab põhimõtted ja suunised, kuidas vabaühendusi mõistlikul viisil rahastada. Vabakonna rahastamisest 2016. aasta kohta saab ka ülevaate vastavas [keskkonnas](#). Peamised katsumused rahastamisel on seotud rahastuse eesmärgi ebaselgusega, tulemuslikkuse puuduliku hindamisega, vajakajäämistega taotluste hindamise ja rahastusotsuste protsessides jms⁶.

Annetused aitavad vabaühendustel huvikaitsesuutlikkust tõsta, sest huvikaitsetegevustele eraldi rahastust on pigem keeruline leida. Annetuste hulk, mis vabaühendused koguvad, kasvab pidevalt ning neid koguvad organisatsioonid on paljus liitunud ka [annetuste kogumise hea tavaga](#). Lisaks tegutseb temaatiline [võrgustik](#), mis toetab annetuste kogujaid heade praktikate jagamisel. Annetamist aitavad lihtsustada mitmed keskkonnad nagu armastanidata.ee, mis on kogunud pea 1,69 miljonit ja hooandja.ee, mis kogunud 3,1 miljonit eurot. Positiivne areng on ka uute filantroopiafondide teke Eestis – 2018. aastal pandi alus nii Haridus- kui ka Mõjufondile, mida haldab Heateo Sihtasutus. Annetuste kogumise propageerimiseks on aga võrgustike liikmete hinnangul vaja enam tegeleda annetamise populariseerimisega ehk nii ühekordsete annetajate kui ka püsiannetajate arvu suurendamisega.

Teadlikud ja aktiivsed elanikud

Eesti elanike kodanikuaktiivsuse peamine probleem on **eakate ja noorte ühiskondlikus elus osalemise potentsiaali mitte kasutamine**. Nii on Eesti noored vabatahtlikus tegevuses osalemisel teiste Euroopa Liidu (EL) liikmesriikidega keskmisest vähemaktiivsemad (27% võrreldes Euroopa Liidu keskmisega 31%).⁷ Samal ajal moodustavad Eesti elanikest suurima vanuserühma 50-aastased ja vanemad, kuid 55-aastaste ja vanemate elanike kaasatus vabatahtlikku tegevusse on Eestis üks väiksemaid. Viimase 12 kuu jooksul oli vabatahtliku tegevusega olnud seotud 4% vaadeldavast vanuserühmast.⁸ Kuigi täna on väärivate ülikool mitmes Eesti linnas oluline kooskäimiskoht, on Euroopa Liidus siiski Eesti vanemaealised vähemaktiivsed just ühiskondlikus elus. Sellest näitajast tahapoole jäävad ainult Poola ja Bulgaaria. Enam-vähem samal positsioonil on Eesti Rumeeniaga.⁹

Seejuures on eakatesse ja noortesse panustamine oluline ka sideme loomiseks kohaliku demokraatia arendamiseks ja regionaalarenguks. Nii leiti [#kuidasmekestame arutelusarjas](#), et mida tugevam on kohalik demokraatia, seda vähem inimesed linna või välismaale rändavad.

⁵ [Variraport vabaühenduste riigieelarvest rahastamise juhendi järgimisest 2013-2015.](#)

⁶ [Variraport vabaühenduste riigieelarvest rahastamise juhendi järgimisest 2013-2015.](#)

⁷ [Flash Eurobarometer 455. European Youth. September 2017.](#)

⁸ [Tambaum, T. \(2016\). 55+ rahvastiku internetikasutus ja sotsiaalne aktiivsus. SHARE Eesti uuringu esimene ülevaade ja soovitused eakate poliitika kujundamiseks, Tallinna Ülikool.](#)

⁹ [Active Ageing Index 2018.](#)

Jätkuvalt on oluline tegeleda **eesti keelt mitte kõnelevate elanike ühiskondliku aktiivsusega**. Kuigi noorte seas on vene keelt kõnelevad noored isegi rohkem kodanikuühiskonda kaasatud, jäädes siiski rahvusvahelises võrdluses teistele riikidele alla, teeb edasine elu korrekture. Nii on eesti suhtluskeelega inimeste hulgas vabatahtlikus tegevuses osalemise määr jätkuvalt oluliselt kõrgem (52% vs. 44%) kui venekeelsetel¹⁰. Samuti on leitud, et kuigi suhteliselt suur hulk uussisserändajaid juba osaleb vabatahtlikuna mitmesugustes tegevustes, pole 45% uussisserändajatest kuskil osalenud, kuid sooviks seda tulevikus teha.¹¹ Selle tagajärjena võib tuua välja selle, et toetustele pretendeerib vähem muu- kui eestikeelseid vabaühendusi.

Vabaühendustes tegutsevad eestvedajad väsivad ning uute järelkasv ei ole piisav. Piirkondlikelt mõttetalgutelt jooksis muustrina läbi kodanikuühiskonna liidrite väsimine ning vajadus tegeleda järelkasvuga. Seda toetab ka „[Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018](#)“, kust selgus et need, kes osalevad, teevad seda paljudes tegevustes, kuid teised mitte kuskil. Kuigi eestvedajate väsimine on sarnaselt hoiakute ja käitumise erinevusele paratamatu, saab programmiga võtta fookuse juhtimise järjepidevuse tagamiseks ning järelkasvu arendamiseks.

Oluline teema on **Eesti inimeste riigiidentiteet ja kodanikuteadmised ning neid edendav kodanikuharidus**, mis aitab kaasa kodanike paremale osalemisele poliitikas ja oluliste otsuste langetamises. Väljaspool kooli pakutakse teatud võimalusi kodanikuhariduse omandamiseks – nii toimib näiteks Kogukonnapraktika algatus, Ettevõtlik kool ja Junior Achievementi ettevõtlusõpe. Samal ajal on paljud koolivälised programmid killustunud, poliitilise kodanikuosaluse teemad vähe kaetud ning kodanikuhariduse pakkumine pole loomulik osa kooli juhtimisest. Vajadus on tugevamalt lõimida koolivälised ja kooli tegevused ning tähelepanu tuleb pöörata kodanikupädevuste terviklikule arendamisele ühiskonnaõpetuse, õppekava üldpädevuste, läbivate teemade ning praktikavõimaluste koostoimes. Koolid peaksid aine- ja õppekavade kaudu praktiseerima kodanikuhariduslikke tegevusi ja osalemist ühiskonnas aktiivse elanikuna. Poliitilist osalust toetava kodanikuhariduse võimalused peaksid ulatuma ka tänase keskealise ja vanema põlvkonnani.

Aktiivne osalemine puudutab ka **annetamist**, kus püsiannetajate osakaal elanikkonnast on 12%¹², kuid raha on valmis annetama üheksa inimest kümnest 18-60aastastest¹³. Sama uuringu andmetel on iga teine Eesti elanik teinud kampaaniate käigus ühekordseid annetusi ning neli inimest kümnest on teinud viimase aasta jooksul mõne heategevusliku annetuse¹⁴. Ka rahvusvahelises võrdluses on olukord Eestis küll paremaks läinud – varasema 20-22% asemel on viimase kuu jooksul heategevuseks raha andnud juba 27% inimestest, jäädes sellega siiski maha Soomele (39%) ja Rootsile (57%)¹⁵.

Annetamise soodustamine aitab ühelt poolt kaasa elanike osalemisele, kuid pakub ka vabaühendustele täiendavat tululikkat. Nii peaksid tegevused keskenduma näiteks vabaühenduste tehniliste oskuste (pangalingid, püsikorraldused) arendamisele, et teha annetamine mugavamaks.

Viie aastaga on juurde tulnud Eesti elanikke, kes osalevad **vabatahtlikus tegevuses**, kuid üha enam otsitakse nn tööampse. See eeldab Eesti vabaühendustelt kohanemist. Viie aastaga on

¹⁰ „[Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018](#)“. Balti Uuringute Instituut 2019.

¹¹ [Eesti Integratsiooni Monitooring 2017](#).

¹² „[Heategevusalaste hoiakute uuring 2013](#)“, TNS Emor.

¹³ „[Eestimaalaste valmisolek heategevuseks 2017](#)“, Kantar Emor.

¹⁴ [Saar Polli, 2016](#).

¹⁵ [CAF World Giving Index 2018](#).

küll kasvanud vabatahtlikus tegevuses osalenud inimeste osakaal 31 protsendilt 49 protsendini, kuid samal ajal on langenud regulaarsete vabatahtlike osakaal 34 protsendilt 26 protsendini¹⁶. Ka trendid mujal maailmas näitavad, et nõudlus lühiajaliste panustamisvõimaluste järele kasvab. Seega on vabaihendustel ja teistel vabatahtlike kaasajatel vaja kohaneda nn mikrovabatahtlikkusega.

Eelnevaga seonduvalt on jätkuvalt vaja tegeleda, et vabaihendused mõtestaksid lahti **vabatahtlike kaasamise vajaduse** ning oleksid suutelised neid mistahes hetkel kaasama, kui vaja. Samuti on vaja, et vabaihendused hoiaksid oma sisedemokraatia tervise ja juhtimise korras. Sellele võib näiteks kaasa aidata vabaihenduste rahastamise korrastatumaks muutumine, kui rahastustingimused või nõuded aruandlusele leevenevad ning jätavad nii vabaihenduste juhtidele rohkem aega juhtimiseks. Samal ajal on kasutamata tööandjate potentsiaal kaasata töötajaid vabatahtlikku tegevusse ja annetuskampaaniatesse. Kuna inimesed veedavad suure osa oma päevast töökohal, on oluline pöörata tähelepanu töötajate kaasamisele tööandjate juures ning pakkuda töötajatele osalusdemokraatia kogemust.

Mõjusad ja võimekad vabaihendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Demokraatlikus ühiskonnas omavad olulist rolli **võimekad vabaihendused**. Nende võimekust iseloomustab elujõulisus, sõltumatus, tulemuslikkus ja mõju ning vabaihenduste võimekust omakorda mõjutab välimine ja sisemine tegevuskeskkond.

Vabaihenduste eesmärgi järgi on olulised nii sotsiaalset sidusust loovad ja hoidvad ühendused (sh kogukonnaühendused) kui ka uudseid mõtteviise ja lahendusi rakendavad vabaihendused. Samuti vabaihendused, mis keskenduvad nii teemade tõstatamise ja ennetusega tegelemisele (kestlik areng, sotsiaalne vastutavus, huvikaitse jt) kui ka probleemi leevendamisele ja lahendamisele (sotsiaalsed ettevõtted, teenuste osutajad, riskirühmade, eakate sotsiaalne kaasamine jt).

Olulisemaks muutub üheskoos lahenduste väljatöötamine, koostöö, koosloome ja **disainmõtlemise kasutamine**. Kasvab rahvusvahelise koostöö olulisus vabaihenduste töös, sest 30% vabaihendustest teeb juba koostööd rahvusvahelises ulatuses ja üle 80% vabaihendustest tegutseb kohalikul tasandil.¹⁷ Kasvab ka juriidilises vormis formaliseerimata kodanikualgatuslike ettevõtmiste tähtsus ja roll, samas on riigil selliseid algatustele keeruline süsteemselt tuge pakkuda.

Küll aga toob vabaihenduste üldisem rolli suurenemine kaasa **kõrgendatud nõudmised professionaalsusele, tegevusele ja teenuste kvaliteedile**, suuremad ootused vabaihenduste aruandlusele, läbipaistvusele ja sisemisele demokraatiale. Suurem kaasatus poliitikakujundamisse eeldab ühenduste suutlikkust tõestada, et vabaihendused tegutsevad sihtrühma huvides ja omavad ühiskonnas mõju.

Kuna avalike vahendite osakaal ühenduste rahastamisel väheneb, on vajalik **vabaihenduste finantsmajandusliku oskusteabe tõstmine ja tegevuse tõhustamine**, rahastamise jätkuv mitmekesistamine, sh töö eratoetuste ja -annetuste enamaks kaasamiseks, energilisem avalike teenuste pakkumine ja suurem omatulu teenimine. Tähtis on ka edaspidi pöörata rõhku sotsiaalsele innovatsioonile, s.o. vabaihenduste oskustele leida ühiskondlikele probleemidele

¹⁶ „Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018“. Balti Uuringute Instituut 2019.

¹⁷ „Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine“, juuni 2019.

loovaid ja uuenduslikke lahendusi. **Rahastamisvõimaluste mitmekesistamise** suunal võib üks lahendus olla ühiskondliku mõju osakute (*social investment bonds*) kasutuselevõtt Eestis.

Liikmelisust ei peeta enam esmatähtsaks eelduseks organisatsiooni tegevustesse panustamisel. Uute liikmete otsimisega ei tegele 41% MTÜ-dest, mida on oluliselt enam kui kahes varasemas uuringus, mil antud näitaja oli 25%.¹⁸ Üha olulisemaks muutub **vabatahtlike kaasamine vabaühenduste tegevusse** ning vabatahtlikele tegevusvõimaluste pakkumine.

Annetamise ja annetuste kogumise roll kasvab. Annetamiskeskonna parandamine kui ka vabaühenduste annetuste kogumise võimekuse (teadmised, oskused, rakendused) tõstmine vajab sihipäraselt tööd ja tegutsemist. Hoiakute, suhtumiste ja nendest tuleneva käitumise kujunemine eeldab süsteemsust ning on aeganõudev, kuid sarnane probleem iseloomustab enamikke endisi Kesk- ja Ida-Euroopa riike.

Olgugi, et sotsiaalsel ettevõtlusel ega sotsiaalsetel ettevõtetel pole täna Eestis ametlikku definitsiooni, on teada, et valdkonnas tegutseb enamik ehk 93% MTÜ vormis. Enamasti tegutsetakse Tallinnas ja Tartus, pakkudes valdavalt teenuseid, vähem tooteid. Organisatsioonide mõistes on tegemist mikroorganisatsioonidega, kus on kuni 4 inimest. Majanduslikult edukamad sotsiaalsed ettevõtted on OÜd, mis palkavad rohkem inimesi¹⁹. Sotsiaalsete ettevõtete valimi kogutulu kasvas 2016. a 47% võrreldes nelja aasta taguse ajaga, ettevõtlustulu 57% ja töötajate arv 23%²⁰.

Peamised probleemid sotsiaalses ettevõtluses jagunevad neljaks. Esiteks ei ole vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted jätkusuutlikud, sest neil **puuduvad jätkusuutlikud rahastusvõimalused** ning rahaline võimekus spetsialistide palkamiseks või konsultantide teenuste tarbimiseks. **Vähesed vabaühendused panustavad märgataval määral professionaalsesse koolitustesse** ja paremasse varustusse, kuigi üha enam oodatakse neilt professionaalset teenust.²¹ Samuti ei ole vabaühenduste ega sotsiaalsete ettevõtete eesmärgid alati mõõdetavad ning organisatsioonide enda mõju hindamine pole piisav.

Sotsiaalsete ettevõtete tugisüsteemid, ligipääs infole ja tehnoloogiaga kaasaskäimine on piiratud. Nii on näiteks maakondlike arenduskeskuste konsultantide ettevõtluskompetents erineva kvaliteediga. Samuti võiks olla abiks organisatsioonidele abiks toetuste ja rahastusvõimaluste ning juhile abiks oleva info koondamine kesksesse portaali.

Probleeme on ka riigi või kohaliku omavalitsuse ja avaliku teenuse osutaja vahelises koostöös, mis ei ole sageli piisavalt paindlik. Ka on riigihangetel jätkuvalt probleemiks hinnakriteeriumi eelistamine kvaliteedi asemel. Samuti **puudub üldine statistika, mis võimaldaks ühiskondlike probleemide ulatust adekvaatselt hinnata** – näiteks kui suurt muutust ühe või teise meetodi kasutamine kaasa tuua võiks.

Laiemalt **ei ole sotsiaalse ettevõtluse potentsiaal ühiskonnale piisavalt tuntud**. Ülalnimetatud valimist vaid viiendik mõistab sotsiaalset ettevõtlust kui positiivse mõjuga ettevõtlust, kuid enamasti seostatakse teemat sotsiaaltöö ja vahel ka sotsiaalmeediaga. Nii ei ole ka järelikas teadlik sotsiaalsest ettevõttest kui karjäärivalikust.

¹⁸ „Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine“, juuni 2019.

¹⁹ Lepa, Naarits 2014; Euroopa Komisjoni uuring 2019.

²⁰ Andmed põhinevad konkreetsetel valimil. 2016. a valimisse kuulus 121 organisatsiooni.

²¹ [Vabaühenduste elujõulisuse indeks 2017.](#)

Eesmärk ja mõõdikud

Programmi eesmärk: Tugev kodanikuühiskond

Programmi üldmõõdikud:

Mõõdiku nimi	Algtase (2018)	Sihttase (2030)	Allikas
MTÜ-de osakaal, kes teeb regulaarset koostööd KOV-iga / valitsusasutusega	40 / 10	kasvab*	Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine“
Osakaal elanikkonnast, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud vabatahtlikus tegevuses	49	kasvab*	Uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine“
Osakaal MTÜ-dest, kellel on rohkem kui kolm rahastamisallikat	33 (2017)	kasvab*	Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine“
Tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kuulujatele tehtud annetuste kogusumma	37 mln € (2017)	kasvab*	Maksu- ja Tolliamet, INF 9
Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal	36	kasvab*	Majandusaasta aruanded
Sotsiaalsete ettevõtete valimi kogutulu	52,4 mln € (2016)	kasvab*	Majandusaasta aruanded
MTÜ-de osakaal, kes kaasab oma tegevusse vabatahtlikke	53	kasvab*	Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine“

* Mõõdikute täpsed sihttasemed täpsustuvad hiljemalt novembriks 2019.

Tegevused perioodiks 2021-2024

Alameede 1. Tõhus poliitika kujundamine ja huvikaitse

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamine on kaasav ja ettenähtav

Tegevus	Ettepanek vastutajaks	Ettepanek kaasvastutajaks
Kaardistada kaasamise hetkeolukord KOV tasemel	Täpsustub	
Suurendada kaasamiskoordinaatorite rolli ja kompetentsi	Riigikantselei	
Tõsta huvikaitse organisatsioonide võimekust huvikaitse tegevusi ellu viia	Riigikantselei	Vabäühenduste Liit, kohalikul tasandil MAK
Analüüsida rahastamise korda ja rahastajate tegevuse vastavust rahastamise korruga	Siseministeerium	
Kaardistada ja analüüsida strateegilise partnerluse mõistet ja kasutusel olevate eri vorme	Siseministeerium	

Strateegilise partnerluse koolitused ja vastavalt vajadusele nõustamised ministeeriumite, allasutuste ja kohalike omavalitsuste töötajatele, kes rahastavad ühendusi	Siseministeerium	
Rahastuse andmebaasi iga-aastane uuendamine	Siseministeerium	Vabaühenduste Liit
Rahastuse läbipaistvuse teemalised koolitused ministeeriumite, allasutuste ja kohalike omavalitsuste töötajatele	<i>Täpsustub</i>	
Annetuste kogujate võrgustiku liikmete toetamine ja nõustamine	Siseministeerium	Vabaühenduste Liit

Alameede 2. Aktiivsed elanikud

Oodatav tulemus: Igas vanuses Eesti elanikud osalevad ühiskondlikus elus ja kodanikuhariduses.

Tegevus	Ettepanek vastutajaks	Ettepanek kaasvastutajaks
Väarikate ülikooli jätkamine vm eakate kooskäimiskohtadega koostöö ühistegevuse leidmiseks	Sotsiaalministeerium	
Vabaühenduste juhtide järelkasvu programm	Vabaühenduste Liit	
Eakate aktiviseerimine vabatahtliku tegevuse abil	Siseministeerium	Sotsiaalministeerium, KOVID
Vabatahtliku tegevuse ja annetamise mängustamine, sh vabatahtliku tegevuse infoportaali arendamine	Siseministeerium	ENTK
Osaluskohvikute taaskäivitamine eesti- ja venekeelsetele noortele	Haridus- ja Teadusministeerium	
Eakate kaasamise parimate praktikate kogumine ja jagamine vabaühendustele	Sotsiaalministeerium	
Vabaühenduste valmisoleku suurendamine muukeelsete elanike kaasamiseks vabatahtlikena	Siseministeerium	
Noorsootöö, vabaühenduste ja kooli tegevuste lõimimine	Haridus- ja teadusministeerium	
Vabatahtliku tegevuse arvestamine asendusteenistuses	Täpsustub	
Analüüs ja ettepanekud tervikliku kodanikuhariduse väljaarendamiseks	Siseministeerium	Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium
Kogukonnapraktika programmi levitamine	<i>Täpsustub</i>	
Kogukonnaprojektide rakendamine ja levitamine	<i>Täpsustub</i>	
Vabatahtlikus tegevuses ja annetamiskampaaniates osalemise kui meeskonnatöö formaadi laiem levitamine	Siseministeerium	
Annetamise kogemuste jagamine	Siseministeerium	
Annetuste soodustamine maksupoliitikaga ettevõtjatele ja investoritele	Siseministeerium	
Vabatahtlikke kaasavate vabaühenduste, ettevõtete ja avaliku sektori asutuste nõustamine ja arendamine	Siseministeerium	

Sobiva kindlustustoote väljatöötamine ühingutele vabatahtlike kaasamisel	Siseministeerium	
Erinevate töötajate vabatahtlikku tegevust soodustavate meetmete tutvustamine ja levitamine	<i>Täpsustub</i>	
Vabatahtlike tunnustamine üleriigiliselt ja piirkondlikult	Siseministeerium	

Alameede 3. Mõjusad ja võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Oodatav tulemus: Vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted on oma eesmärkide saavutamisel võimekad ja jätkusuutlikud.

Tegevus	Ettepanek vastutajaks	Ettepanek kaasvastutajaks
Üleriigiliste ja piirkondlike projektikonkursside korraldamine	Siseministeerium	
Uudsete lahenduste katsetamine ja kasutamine toetusmeetmetes (inkubaatorid, koosloome, disainmõtlemine, osalev või kaasav rahastamine, sektorite koostöö)	Siseministeerium	
Kodanikuühendusi toetavate tugitegevuste korraldamine (sündmused, koolitused, tunnustamised, teavitustegevused)	Siseministeerium	
Konsultatsiooni- ja nõustamisteenus, sh ärimentorlus vabaühendustele ja sotsiaalsetele ettevõtetele	Siseministeerium	
Kodanikuühenduste nõustajate kvalifikatsiooni tõstmine	Siseministeerium	
Eritingimustel või soodsate laenude vm finantsinstrumentide väljatöötamine ja katsetamine	Siseministeerium	Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium
Social Investment Bonds rakendamine Eestis	Siseministeerium	Rahandus-ministeerium
Investorite ja rahvusvahelise <i>know-how</i> kaasamine investeringute alal	Siseministeerium	
Ligipääs mõjust lähtuva juhtimise tööriistadele ja koolitustele	Siseministeerium	
Ühiskondlike probleemide mõju hindamise katseprojekti käivitamine	Siseministeerium	Justiitsministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium
Sotsiaalse ettevõtluse juriidiliste takistuste analüüs ja ettepanekute sõnastamine lahendamiseks	Siseministeerium	Justiitsministeerium
Noorte mõeldud sotsiaalse ettevõtluse arenguprogrammide korraldamine järelkasvu loomiseks	Siseministeerium	

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi ajakohastatakse kord aastas riigieelarve koostamise protsessis, et tagada kooskõla riigi eelarvestrateegia ning riigi rahaliste võimalustega. Programmi kooskõlastavad programmi vastutaja ja kaasvastutajad ning selle kinnitab valdkonna eest vastutav minister või ministrid pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist.

Siseministeeriumi sisejulgeoleku-, korrakaitse- ja migratsioonipoliitika asekanstler koordineerib programmi elluviimist ja teostab järelevalvet programmi elluviimise üle.

Juhul, kui programmi elluviimises osaleb teisi ministereid, tuleb neil igal aastal koostada oma vastutusalaselt jäävate meetmete rakendamise tulemusaruanne ja esitada see hiljemalt iga aasta 1. veebruaril Siseministeeriumile. Programmis kajastatakse ka nende asutuste vastutusi, kes oma teenuste raha siin programmis ei planeeri, kuid kelle konkreetse panuseta jääks programmis nimetatud eesmärk saavutamata. See võimaldab luua valdkonnast terviklikumat arusaamist ja tõhustab koostööd.

Programm avalikustatakse Siseministeeriumi kodulehel.

Programmi koostamine

Kodanikuühiskonna programmi koostamisega alustati kevadel 2018 ning seda tehakse tihedas koostöös partneritega. Programmi koostamist nõustab juhtrühm, kuhu kuuluvad peale Siseministeeriumi Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Vabaühenduste Liit, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, Eesti Külaliikumine Kodukant, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Maaeluministeerium, Rahandusministeerium, Sotsiaalministeerium, Riigikantselei, MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused, Balti Uuringute Instituut, Mõttekoda Praxis, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE, Eesti Leader Liit, Junior Achievement ja Heateo Sihtasutus.

Programmi koostamiseks on toimunud järgmised kaasamistegevused:

- aprill-mai 2018: tegevuskeskkonna ning aruteluseminarid
- mai-august 2018: moodustati juhtrühm ja töörühmad, töötati läbi maakondlikud arengukavad ning käivitati kahe uuringu tellimine
- september-oktoober 2018: töögruppide kohtumised probleemide kaardistamiseks
- november-detsember 2018: piirkondlikud mõttetalgud seitsmes paigas üle Eesti
- november 2018-mai 2019: töögruppide kohtumised lahenduste leidmiseks, selgusid uuringute tulemused
- september 2019: programmi avalikustamine ja avalik arutelu

Oktoobris-novembris kohtub veelkord juhtrühm, et vaadata üle laekunud tagasiside ning selle põhjal koostada programmi lõpptekst. Programmi kinnitab rahvastikuminister novembris 2019.